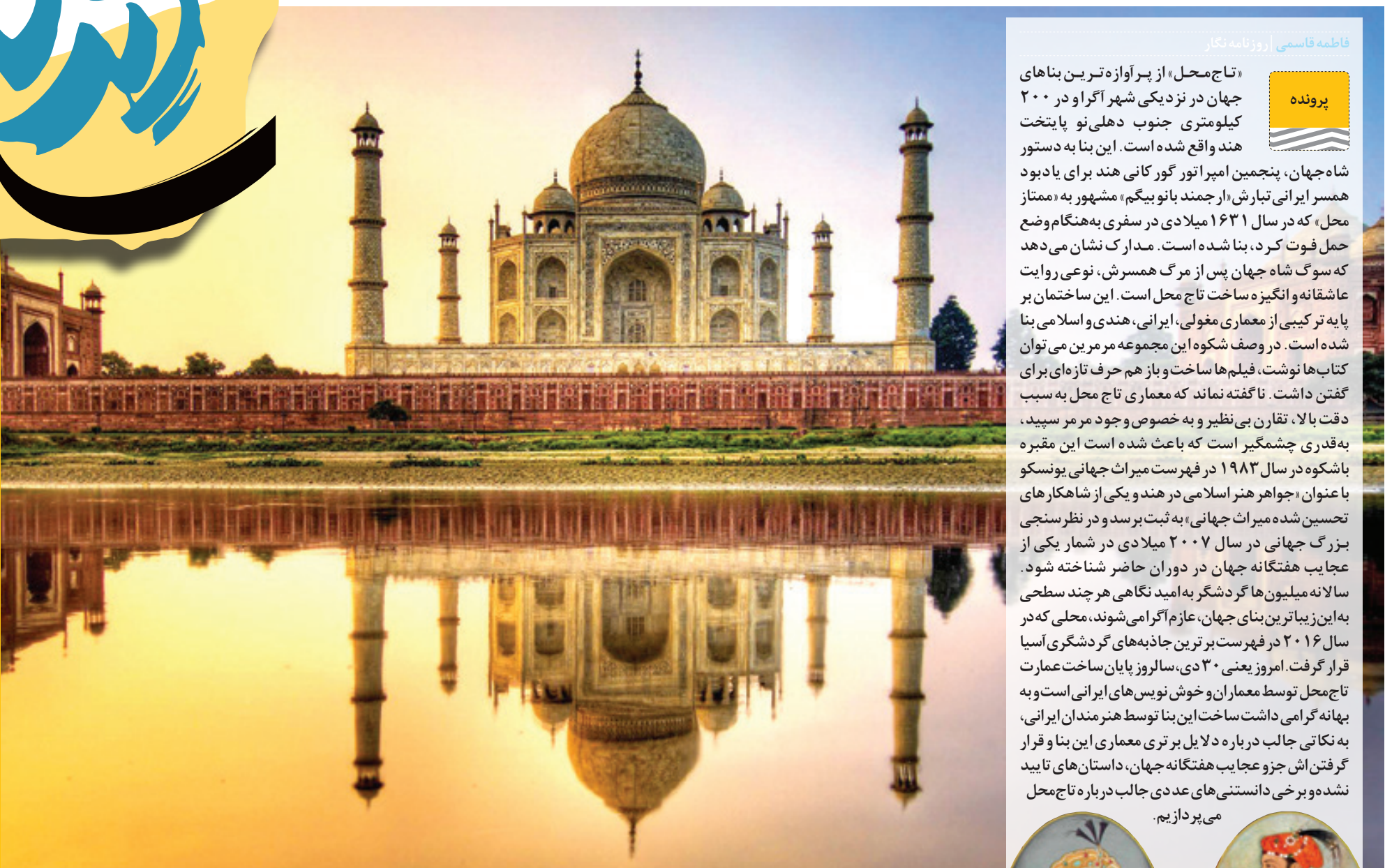

جواهری از هنر اسلامی – ایرانی در هند

در سالروز پایان ساخت عمارت تاج محل توسط هنرمندان ایرانی از اسرار مگوی آن و معماری متمایز و خیره کننده اش نوشته ایم

فاطمه قاسمی | روزنامه نگار

پرونده

«تاج محل» از پرآوازه ترین بناهای جهان در نزدیکی شهر آگرا و در ۲۰۰ کیلومتری جنوب دهلی نو پایتخت هند واقع شده است. این بنا به دستور شاه جهان، پنجمین امپراتور گورکانی هند برای یادبود همسر ایرانی تبارش «ارجمند بانو بیگم» مشهور به «ممتاز محل» که در سال ۱۶۳۱ میلادی در سفری به هنگام وضع حمل فوت کرد، بنا شده است. مدارک نشان می دهد که سوگ شاه جهان پس از مرگ همسرش، نوعی روایت عاشقانه و انگیزه ساخت تاج محل است. این ساختمان بر پایه ترکیبی از معماری مغولی، ایرانی، هندی و اسلامی بنا شده است. در وصف شکوه این مجموعه مر مرین می توان کتاب ها نوشت، فیلم ها ساخت و باز هم حرف تازه ای برای گفتن داشت. ناگفته نماند که معماری تاج محل به سبب دقت بالا، تقارن بی نظیر و به خصوص وجود مرمر سبید، به قدری چشمگیر است که باعث شده است این مقبره باشکوه در سال ۱۹۸۳ در فهرست میراث جهانی یونسکو با عنوان «جواهر هنر اسلامی در هند و یکی از شاهکارهای تحسین شده میراث جهانی» به ثبت برسد و در نظر سنجی بزرگ جهانی در سال ۲۰۰۷ میلادی در شمار یکی از عجایب هفتگانه جهان در دوران حاضر شناخته شود. سالانه میلیون ها گردشگر به امید نگاهی هر چند سطحی به این زیباترین بنای جهان، عازم آگرا می شوند، محلی که در سال ۲۰۱۶ در فهرست برترین جاذبه های گردشگری آسیا قرار گرفت. امروز یعنی ۳۰ دی، سالروز پایان ساخت عمارت تاج محل توسط معماران و خوش نویسی های ایرانی است و به بهانه گرامی داشت ساخت این بنا توسط هنرمندان ایرانی، به نکاتی جالب درباره دلایل برتری معماری این بنا و قرار گرفتن اش جزو عجایب هفتگانه جهان، داستان های تایید نشده و برخی دانستی های عددی جالب درباره تاج محل می پردازیم.

تیمور و همسرش شاه جهان و همسرش

شاهکار تحسین شده جهانی با معماری ایرانی

تاریخ نگاران این بنا را با نام «روضه ممتاز محل» می شناسند. «پیتر ماندی»، جهانگرد اروپایی سده ۱۷ میلادی نیز در نوشته هایش از این مکان با اسم «تاج محل، ملکه دربار گورکانی» نام می برد. ساخت بخش های اصلی تاج محل از سال ۱۶۳۲ تا ۱۶۴۸ میلادی بوده در نهایت دروازه اصلی جنوبی، محوطه بیرونی و شبستان های آن در سال ۱۶۵۳ میلادی به پایان رسیده است. این آرامگاه با سبک معماری مغول در هند ساخته می شود که در واقع تاریخ و هویت هند را در خود دارد اما در معماری آن تلفیقی از معماری ایرانی، عثمانی، هندی و ترکی وجود دارد و از بعضی بناهای دوره تیموری مانند آرامگاه تیمور در سمرقند نیز الگوبرداری شده است. احمد لاهوری و برادرش حمید لاهوری سر معماران تاج محل در هندوستان بوده اند. در برخی متون هم از عیسی خان شیرازی به عنوان نقشه نویس یا طراح و امانت خان شیرازی طغرانویس یا کتیبه نویس که هر دو ایرانی بوده اند نام برده شده است. به احتمال زیاد، خوشنویسی کتیبه های در و دیوار های تاج محل به امانت خان واگذار شده و نوشته های این بنا را با خط ثلث در رنگ مشکی بر بدنه سفید رنگ مرمرین بنا نقش داده است. از تاثیرات معماری ایرانی در این مقبره می توان به طراحی گنبدی شکل و ورودی های قوسدار و دارای طراحی ایوان اشاره کرد. فرق این اثر با دیگر آثار سبک مغولی در این است که در این بنا از سنگ مرمر سفید استفاده شده ولی در معماری مغولی سنگ مرمر به کار رفته است.

آن چه در تاج محل می بینید چهار باغ به وسعت ۳۰۰ متر مربع با الگوبرداری از معماری باغ ایرانی احداث شده است. هر یک از این چهار باغ با استفاده از مسیرهای تاریکی به ۱۶ باغچه گل تقسیم و حوضی وسط آن به رسم باغ های ایرانی، مشاهده می شود. قرارگیری حوض به گونه ای بوده است که شما بتوانید همچون چهل ستون اصفهان، انعکاس مقبره را در آن مشاهده کنید. سبک ساخت چهار باغ ایرانی ابتدا توسط بابُر، نخستین امپراتور مغولی هندوستان به این کشور پیشنهاد شده است. اغلب چهار باغ های مغولی مستطیلی و عمارتی در مرکز آن بوده است اما در این بنا، چهار باغ کاملاً متفاوت است و مقبره در انتهای باغ ساخته شده است. به گفته «گیوین هامبلی»، نویسنده «شهرهای هندوستان گورکانی»، ریشه های ایرانی تاج محل، نخستین و پایدارترین برداشتی خواهد بود که یک دانش پژوه رشته معماری اسلامی با دیدن این بنای یادبود به آن می رسد که در واقع، نمایانگر حد اعلای نبوغ ایرانی در هنر معماری در خاک هند است.

معماری متمایز و خیره کننده تاج محل

کنده کاری ها و اشکال هندسی که دیوار های داخلی تاج محل را پوشانده اند، دلیلی بر اثبات تلاقی و هماهنگی علم و هنر در ساخت این بناست

بنایی که هر ۴ وجه اش قرینه یکدیگر است در طراحی تاج محل از طراحی گورامیر (قبر تیمور در سمرقند)، قبر همایون (در دهلی)، قبر اعتمادالدوله و مسجد جامع خود شاه جهان در دهلی الهام گرفته شده است. آلاچیق های گنبدی که روی تاج محل قرار دارد ترکیبی از معماری اسلامی و دیگر مذاهب است. هر چهار وجه تاج محل به صورت قرینه ساخته شده و در طراحی آن از اصول تقارن کمک گرفته شده و این تقارن خارق العاده به گونه ای است که از هر چهار طرف آن می توان تصویری آینه ای به دست آورد.

مراقبت جالب هندی ها از این بنا برای کنترل تأثیر و خامت ناشی از آلاینده های جوی، یک ایستگاه مانیتورینگ هوا نصب شده است که به طور مداوم بر کیفیت هوا نظارت دارد و عوامل پوسیدگی را کنترل می کند. با مراقبت های جدی هند از این بنا،

عرض شان بیشتر است. در سراسر دیوار های این بنای عظیم، آیات قرآنی با خطوط زیبا خوشنویسی شده اند. از سوره هایی که در تزیینات این بنا به کار رفته است می توان به ناس، فتح، شمس، الملک، المرسلات، التکویر، الانفطار، الشرح والاخلاص اشاره کرد.

تلاقی و هماهنگی علم و هنر در تاج محل کنده کاری ها، الگوهای بسیار جذاب موزاییک کاری و اشکال هندسی که دیوار های داخلی تاج محل را پوشانده اند، دلیلی بر اثبات تلاقی و هماهنگی علم و هنر است. در طراحی این ساز و فن پیچیده ای به نام پرچین کاری استفاده شده است. سنگ مرمر «مکران» که نوعی سنگ سفید با کیفیت بالاست از معادن شهر مکران در استان هند استخراج و در ساخت چندین اثر تاریخی مشهور دنیا مانند تاج محل و بنای یادبود ویکتوریا در کلکته استفاده و روی آن سنگ های نیمه قیمتی منبت شده است.

اسرار مگوی تاج محل!

قطع دست معماران این بنا بعد از پایان کار، داشتن راهروهای مخفی، مقبره های خالی از مزار و... افسانه هایی که درباره این بنا گفته شده است

ایده ای در این بنا نشان دهنده ذات تغییرپذیر انسان است که این مسئله در اخلاقی و رفتار همسر شاه جهان کاملاً نمود داشته است.

مقبره های خالی از مزار داخل بنای تاج محل دو آرامگاه وجود دارد که یکی از آن ها به شاه جهان و دیگری به همسرش تعلق دارد. جالب است بدانید این مقبره ها نمایشی است و هیچ مزاری داخل آن وجود ندارد. مزار های واقعی در اتاقی مهر و موم شده در طبقه همکف ساختمان قرار گرفته اند. در اسلام، قرار دادن جسد در تابوت و قبرهای تزیین شده ممنوع است. با توجه به همین موضوع، جسد ممتاز و شاه جهان در زیر زمین تالار واقع است.

مورخان هیچ مدرکی برای اثبات این داستان محلی با نفی آن پیدا نکرده اند.

محافظت از تاج محل در برابر بمب ها با گیاه بمبو! تاج محل در طول جنگ ها مدام در معرض حمله بوده است. به همین دلیل در سال ۱۹۴۲ دور تادور بنای تاج محل بمبو گذاشته شد تا در برابر بمب گذاری محافظت شود. همین ترفند در سال های ۱۹۶۵ تا ۱۹۷۱ نیز در جنگ علیه پاکستان انجام شد. به گفته محلی ها دلیل این کار هم این بوده است که بنای تاج محل از فاصله دور از داخل هواپیما های بمب افکن شبیه به توده با بمبو به نظر برسد!

خمیدگی مناره های تاج محل به سمت بیرون چهار مناره، آرامگاه را در بنای تاج محل احاطه کرده اند که در ظاهر کاملاً عمودی و مستقیم به نظر می رسند اما در واقع کمی به سمت بیرون انحراف دارند. دلیلش را هیچ فردی نمی داند اما گفته می شود که این تصمیم آگاهانه بوده است تا در صورت وقوع زلزله، مناره ها به سمت خارج بیفتند و آسیبی به بنای اصلی وارد نشود.

ذات تغییرپذیر بنا و صاحبش! بنای تاج محل در ساعات مختلف روز رنگ های متفاوتی به خود می گیرد. در هنگام صبح به رنگ صورتی، در عصر به رنگ سفید شیرین و در شب وقتی نور ماه روی آن می افتد به رنگ طلایی است. گفته می شود استفاده از چنین

۶	۳۲	۲۰	۲۲	۱۷	۹۹	۲۸
میلیون بازدید کننده سالانه از این بنا بازدید می کنند و عنوان پربازدید کننده ترین بنای تاریخی هند و یکی از پربازدید کننده ترین بناهای جهان را دارد.	میلیون رویه، هزینه ساخت این بنا در زمان خودش بوده است که معادل حدود یک میلیارد دلار (تقریباً ۱۲ هزار میلیارد تومان) امروز است.	هزار کارگر، استادکار، معمار، سنگ تراش، نقاش، فلزکار و جواهر تراش از نقاط مختلف آسیا به خصوص ایران، شبه قاره هند، آسیای میانه و آناتولی در ساخت این بنا شرکت داشته اند.	سال طول کشید تا طراحی و اجرای این بنا تکمیل شود.	هکتار، مساحت بنای تاج محل و باغ های اطرافش است.	بار نام خدا در کتیبه های خوشنویسی داخلی این بنا حک شده است.	نوع سنگ قیمتی از جمله یشم از شهر پنجاب، سنگ های یشم سبز و کریستال از کشور چین، سنگ فیروزه از تبت، لاجورد از افغانستان و یاقوت کبود از سر بلانکار در میان سنگ های مرمر کار شده است.